

משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

נתיבות חסד בירושלים

מרכז החלוקה "סגולות נעמי", מרכז חלוקת בגדים של הרבנית קאפח, בתי גורל, בתי ברוידא ובתי ראנד, בית היתומים ע"ש משיח ברוכף, "קלפטע", חנות חברתית-מרכז "רוח חדשה" בבית הספר "כ"ח אליאנס"

"צדקה וגמילות חסדים שקולים כנגד כל מצוות שבתורה"

(תוספתא פאה ד, יח; ירושלמי פאה א, ה)

הרבנית קפח בחלוקת מנות "קמחא דפסחא" צילום: חגית צח, בתי ראנד, מתוך: ויקיפדיה, החנות החברתית "קלפטע", צילום: מרים שרון

מאת: **מרים שרון**

עיבוד ועריכה: **רונית בין**

עריכה לשונית: **אפרת חבה**

תשע"ז, 2017

רחוב הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054

אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים לאתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות שבו, הוא באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

פנימי, לא להפצה

נתיבות חסד בירושלים

מרכז החלוקה "סגולות נעמי", מרכז חלוקת בגדים של הרבנית קאפח, בתי גורל, בתי ברוידא ובתי ראנד, בית היתומים ע"ש משיח ברוכף, "קלפטע", חנות חברתית-מרכז "רוח חדשה" בבית הספר "כ"ח אליאנס"

"צדקה וגמילות חסדים שקולים כנגד כל מצוות שבתורה"

(תוספתא פאה ד, יח; ירושלמי פאה א, ה)

הרבנית קפאח, מתוך: ויקיפדיה

"אל תשאלו לשמו את מי שמבקש מחסה. כי בעיקר מי ששמו מעיק עליו, הוא הזקוק לקורת גג" (ויקטור הוגו). גדולתו של נותן החסד היא שאינו שואל לסיבת הצורך, ובכך הוא מכבד את הנצרך. עיקרון זה היה נר לרגליה של [הרבנית ברכה קפאח](#) (1922-2013), שהייתה אשת חסד ופעילה חברתית בירושלים. על פעילותה זכתה בפרס ישראל בשנת 1999.

הרבנית ברכה קאפח – אשת החסד והאמונה, פעילה חברתית, יזמית ומורת דרך לרבים – נולדה בצנעה שבתים בשנת תרפ"ב, 1922. עוד בילדותה, נחשפה למעשי חסד. בבית המשפחה היו מחסני מזון יבש, ובכל יום שישי היו האם ובתה יוצאות מוקדם בבוקר להניח חבילות מזון בפתח ביתם של עניי העיר עוד טרם התעוררו.

בשנת 1934, עלתה הרבנית עם בעלה ועם שלושת ילדיהם לישראל. הם התיישבו בתל-אביב ולאחר שלוש שנים העתיקו את משכנם לירושלים, לנחלת אחים. בשכונה זו החלה הרבנית לבלוט ביוזמותיה ובמעשי החסד שלה. הרבנית ברכה קאפח חיפשה מקור פרנסה והחלה לרקום מפות. משגדל הביקוש למפות, גייסה למפעל הרקמה שלה תושבות נוספות מהשכונה ומאוחר יותר אף פתחה מפעל והעסיקה נשים מכל רחבי העיר. במקביל לעבודתה זו, עזרה הרבנית לקשישים בשכונתה. לאחר שמצבה הכלכלי של המשפחה הוטב, החליטה הרבנית לפרוש מעבודתה ולהתרכז במעשי חסד, אך קודם לכן דאגה לעובדותיה: לחלקן דאגה לאפשרות לימודים ולאחרות דאגה לאפשרות עבודה בעבודות שונות.

"חיי הרבנית קאפח הם דוגמה נפלאה לאהבת האדם. היא אבן שואבת לנצרך ומעיין נובע של עזרה לזולת. ממוסד חסד של איש אחד הפכה הרבנית קאפח למנהיגה של צבא מתנדבים גדול שהתגייס בהשראתה, מקיף אותה ונדבק בעשייתו בלהט השקט המאפיין אותה" (מתוך נימוקי השופטים בטקס קבלת פרס ישראל).

הסיור עובר באתרים שונים היוצרים שביל של חסד בעקבות הרבנית קפאח, ובאתרים נוספים המבטאים רוח חברתית חדשה. העבר והווה שלובים יחד במסלול ומשמשים מקור השראה לעתיד שבו חסד וערבות הדדית הם אבני יסוד בחברה שלנו.

המסלול יעבור במרכז החלוקה "חסדי נעמי", במרכז חלוקת בגדים של הרבנית קאפח, בבתי גורל, בבתי ברוידא ובבתי ראנד, בבית היתומים ע"ש משיח ברוכוף, ב"קלפטע", חנות חברתית, ויסיים במרכז "רוח חדשה" בבית הספר "כ"ח אליאנס".

פרטי המסלול

משך זמן המסלול : 4 שעות.

אורך המסלול : 3 ק"מ.

נקודת התחלה : רחוב אבן ספיר 5.

נקודת סיום : בית הספר "כ"ח אליאנס" (חניון דרומי של השוק).

מגבלות

- הכניסה לבתי ראנד בעייתית, אם נכנסים יש להיכנס בלבוש צנוע בלבד.
- הכניסה לבית היתומים ברוכוף אפשרית בלבוש צנוע, הצילום אסור.

דגשי בטיחות

- יש לנקוט משנה זהירות בחציית הכבישים ברחוב אגריפס ובצלאל.
- הכניסה לבתי גורל (לשכונה ולבית הכנסת) בעייתית, אפשר לצפות על השכונה מרחוב אבולעפיה.
- הכניסה לבתי ברוידא אסורה בשל שיפוצים.

דרגת קושי : קל, בר נגישות

ציוד נדרש : לבוש צנוע.

אתרים בתשלום : אין.

בית רוח חדשה : לתיאום ביקור, הסברים ופעילות – הילה, 052-5010007.

תיאור ההליכה במסלול

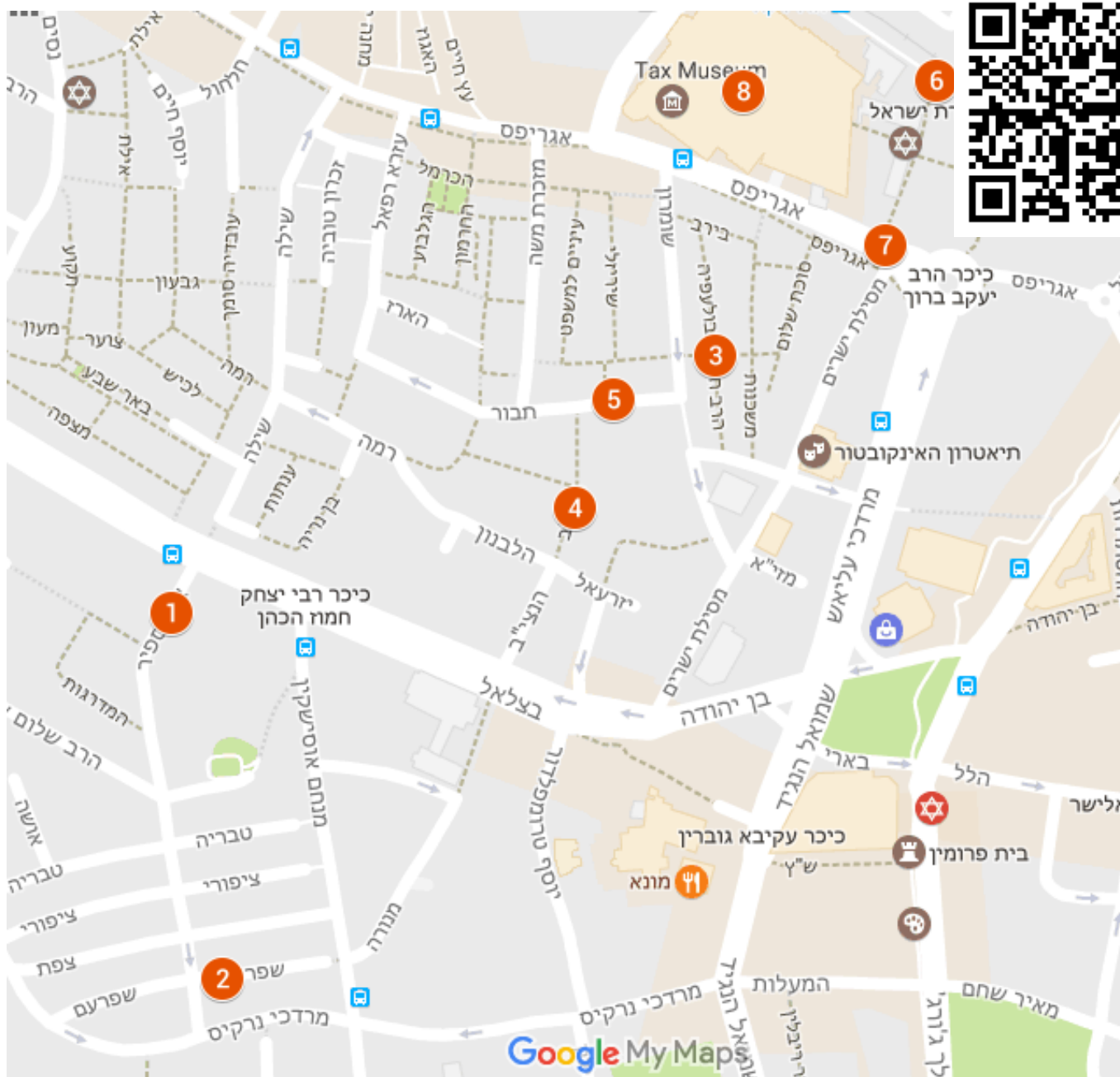
מסלול הסיור מתחיל **בבית הכנסת "אבי דוד" ובמחסן החלוקה שע"ש הרבנית (1)** ברחוב אבן ספיר 5. בצאתנו מן החצר נפנה דרומה (שמאלה) ונלך ברחוב אבן ספיר עד למפגשו עם רחוב שפרעם, שבו נפנה מזרחה אל המקום שבו הייתה **"הבגדייה" (2)**, ברחוב שפרעם 11, וכיום נמצאים שם בית הכנסת "מעינות" ובית הכנסת "מקור חיים" לעדת התימנים.

נחזור לרחוב אבן ספיר ונלך בו דרומה עד הצטלבותו עם רחוב מרדכי נרקיס. נלך ברחוב נרקיס מזרחה (שמאלה) עד למפגש עם רחוב אוסישקין, ונמשיך באוסישקין עד למפגשו עם רחוב בצלאל. נחצה את הרחוב, נפנה מזרחה (ימינה) ונמשיך לרחוב מסילת ישרים, נלך בו לכיוון צפון-מזרח (שמאלה) עד

למפגש עם רחוב שומרון. בנקודה זו, נביט לעבר **בתי גורל (3)**, הנמצאים ברחוב אבולעפיה. נלך דרומה ברחוב שומרון עד למפגש עם רחוב התבור, שבו נפנה מערבה (ימינה) אל **המקווה של בתי ראנד (4)**, הנמצא במפגש בין רחוב הנצ"ב ורחוב התבור, ואל **בתי ברוידא (5)** ברחוב התבור 8. מבתי ברוידא נפנה מזרחה עד למפגש עם רחוב שומרון, נפנה ברחוב שומרון צפונה (שמאלה) עד למפגש עם רחוב אגריפס, וברחוב אגריפס נפנה מזרחה (ימינה) אל **החנות החברתית "קלפטע" (6)** ברחוב אגריפס 32. נחצה את הכביש צפונה אל סמטת משיח בורוכוף ונלך בה עד רחוב יפו. ברחוב יפו 91 עמד **בית היתומים הספרדי (7)**, כיום נמצא במקום בית הספר "עתידך אב-חי". נמשיך ברחוב יפו לכיוון צפון-מערב עד מפגשו עם רחוב כ"ח, נלך דרומה (שמאלה) ברחוב כ"ח עד הגיענו לחניון הדרומי של שוק מחנה יהודה, שבמרכזו נמצא **בניין "רוח חדשה" של בית הספר "כי"ח אליאנס" (8)**, כאן מסתיים מסלול הסיור.

מפת המסלול

מתוך: גוגל המפות שלי

בית הכנסת "אבי דוד" (1), רחוב אבן ספיר 5

בית הכנסת "אבי דוד" ידוע גם כבית הכנסת של הרב דוד קאפח (בעלה של הרבנית ברכה קאפח), שכן

צילום: מרים שרון

הרב קאפח נהג להתפלל בו. [הרב דוד קאפח](#) (1917-2000) עלה לארץ מתימן בשנת 1934. עוד בנעוריו בתימן, נודע הרב יוסף בלמדנותו. נוסף על לימודי התורה, למד הרב יוסף מקצועות מספר, כגון: צורפות, נפחות ושחיטה. הרב דוד קאפח לימד בישיבת "מרכז הרב" ועסק בתרגום ספרי הרמב"ם ועשרות ספרים של ראשוני ספרד מערבית

לעברית. בין מפעליו הבולטים: פירושו לשישה סדרי משנה עם תרגום הרמב"ם, פירושו לספר "הכוזרי" וביאורו למשנה תורה

של הרמב"ם. כל עיסוקיו לא מנעו ממנו לשרת ב"משמר העם" בזמן מלחמת העצמאות. באותה עת, אף הוסמך לדיינות. היה חבר בבית הדין הרבני הגדול וחבר במועצת הרבנות הראשית לישראל. בשנת

1950, התמנה הרב לדיין בבית הדין הגדול לערעורים. תלמידיו של הרב קאפח כינו אותו בתואר "מארי" (מורי). הרב זכה בפרס ישראל על תרומתו לחקר היהדות, בפרס הרב קוק, בפרס ביאליק ובפרס כץ, וכן היה בעל תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת "בר-אילן". לרב קאפח הייתה השפעה גדולה על קהילות התימנים בארץ ישראל.

[רגע עם הרבנית קאפח](#),
יוטיוב

הרבנית קאפח הלכה לעולמה בשנת 2014 והותירה אחריה שלל מפעלי חסד ובעיקר מורשת של אהבת חסד ושל עשיית חסד, מורשת שנטעה עוד בחייה בקרב בני משפחתה ובקרב המתנדבים הרבים שהיו שותפים למפעליה השונים.

בקומה הראשונה של בית הכנסת נמצאים מחסנים. זהו מרכז החלוקה "סגולות נעמי", הנושא את שם אמה של הרבנית קאפח. כיום, פועל במקום מרכז חלוקת מזון פעמיים בשבוע (בימי שלישי ושישי). נעמי (בת הרבנית) רוכשת מוצרי מזון בכסף שנתרם לצורך כך, ומשפחות באות לקבל מצרכי מזון במקום זה. בנוסף, מתנדבים מביאים מוצרים ישירות לבתיהם של נזקקים שאין באפשרותם להגיע למקום. כן פועל במקום גמ"ח לכלות נזקקות ומרכז חלוקת צרכי בית הספר בתחילת שנת הלימודים. כל זאת בניצוחה של נעמי, בתה של הרבנית, שהקדישה את המקום לזכר הוריה.

צילום: מרים שרון

הרבנית קאפח ערכה חלוקת בגדים יד שנייה לכל דורש פעמים מספר בשבוע. בתחילה, שכנה "הבגדייה" במחסן בבית משפחת קאפח, ולאחר שנים עברה לבית שהקצה לה הוועד הכללי לקהילת התימנים, שם התפתחה פעילותה. את הבגדים תרם הציבור, וצוות מתנדבות מיינו את הבגדים, כיבסו אותם והציעו אותם לנזקקים. הושאלו גם שמלות לכלות שתרמו כלות מהארץ ומחו"ל. לימים, נוכחו מפעילי "הבגדייה" לדעת שיש אנשים שמתביישים לקבל בגד ומעדיפים לשלם עבורו ולו מעט. מאז, חולקו הבגדים חינם בימים מסוימים בשבוע, ויום אחד נמכרו תמורת שקלים בודדים. בחצר זו, שהעדה התימנית תרמה למפעלי הרבנית, אף נערכו מסיבות בר מצווה למיעוטי יכולת. אירועים אלו כללו מתן ביגוד, ערכת טלית ותפילין ומתנה לחתן בר המצווה, וכמובן כיבוד לאורחים. מתן כיבוד לנצרך היה נר לרגליה של הרבנית, והיא דאגה שהכיבוד יהיה ברמה גבוהה וכיד המלך.

בתי גורל (3), רחוב אבולעפיה

שכונת בתי גורל נמצאת בפאתי שכונת משכנות ישראל ומכונה גם משכנות התימנים. תחילה, ב-1882, התיישבו עולי תימן בכפר השילוח וחיו בחוסר כול ובעוני משווע. בשל ריחוק כפר השילוח מהעיר, סירבו חלק מהתושבים להתגורר במקום ועברו לגור באוהלים בפאתי שכונת

משכנות ישראל. לעזרתם נחלצו יוסף נבון ור' נתן אדלר: יוסף נבון תרם את הקרקע ורבי נתן אדלר גייס כסף לבניית בתים. בשכונה אף נבנה בית כנסת, בית הכנסת התימני הראשון בירושלים. השכונה נקראה בתי גורל משום שבאמצעות גורל נקבע מי יגור בבתי השכונה למשך שנתיים:

שלשה עשר בתים נבנו מחוץ לעיר בפקודת הוועד מלונדון עבור בתי תימן, ויינתנו על-פי

גורל לשנים-עשר מאחינו התימנים אשר פרנסתם היא מיגיע כפיים, והבית ה-י"ג נוסד לבית תפילה. והתימנים קיבלו עליהם לשמור את הבתים בטהרה ובנקיות... גם מחויבים המה אחר שנתיים ימים לצאת מהבתים, ואחרים יבואו במקומם

(מתוך : ביטאון "האסיף" משנת תרמ"ז).

צילום : מרים שרון

בתי ראנד (4), רחוב הנצי"ב 8 (מתוך : ויקיפדיה)

שכונת בתי ראנד היא שכונת בתי הקדש שייסד מנחם-מנדל ראנד מחסידי צ'אנז. מנחם-מנדל ביקש להקים בית מדרש ובסמוך לו שכונת מגורים לתלמידי חכמים שאין ביכולתם לשלם דמי שכירות.

הבית הראשון נבנה בשנת 1909, ובו שוכן המקווה (ראו תמונה עליונה). בהמשך נבנה הבניין המרכזי, שבו 18 דירות, ולבסוף בית המדרש. במרכז השכונה פתחיהם של בורות מים. המכסים

הסוגרים על הפתחים הם פרי עמל ידיהם של תלמידי בית ספר "אליאנס" הסמוך. בבניין המגורים התגוררו תלמידי חכמים מחסידות צאנז, ובקומה הראשונה התגורר מנחם-מנדל ראנד.

כיום, תלמידי חכמים (ללא קשר לשיוך עדתי) שוכרים את הדירות בדמי מפתח. הדירות אינן ניתנות להורשה.

הוצאות המבנים ממונות מדמי השכרת המכולת הנמצאת בחלק החיצוני של הבניין.

בתי ראנד, מתוך : ויקיפדיה

בבניין בתי ראנד יש מגדל שירותים. באותם ימים, היו השירותים מחוץ לבניין, בחצר. המגדל אפשר קיומם של שירותים מחוץ לבתים, אבל כך שאין צורך לרדת אליהם – לכל קומה היו שירותים צמודים במגדל.

בתי ברוידא (5), רחוב התבור 8

בתי ברוידא, מתוך : ויקיפדיה

שמה הרשמי של השכונה הוא "אוהלי יעקב", על שם יעקב ברוידא שתרם לבניין השכונה ושהיה חשוך ילדים. שם השכונה מנציח את זכרו.

השכונה הוקמה בשנת 1902 כשכונת בתי הקדש ונועדה לאוכלוסייה החרדית-ליטאית של היישוב הישן. תושבי השכונה התחייבו לא לבצע שינויים במבנה, לשמור על הניקיון ולהתפלל בבית הכנסת שבשכונה. בתמורה, קיבלו הדיירים דירות בשכירות מוגנת (דמי מפתח). הם לא יכלו להוריש את הדירה לצאצאיהם שכן הבתים הם רכוש "הקדש ברוידא".

"קלפטע" – חנות חברתית (6), רחוב אגריפס 32

צילום: מרים שרון

ייחודה של חנות "קלפטע" הוא בהיותה עסק חברתי – חנות אפנה המפעילה תכנית חברתית בשיתוף אגף הרווחה של עיריית ירושלים ועמותת עלם, עמותה לנוער במצבי סיכון בישראל.

החנות מכשירה ומעסיקה צעירות מירושלים בתחום הקמעונאות. התכנית השנתית כוללת הכשרה מקצועית, התמחות, תעסוקה בשכר, השמה בתום ההכשרה וליווי צמוד של צוות מקצועי ושל עובדת סוציאלית.

בית היתומים הכללי ע"ש משיח ברוכף (7), סמטת ברוכף פינת רחוב יפו 91

העוני ששרר בירושלים בשלהי התקופה העות'מאנית הביא להתגברות תופעה עגומה של יתומים נטושים בני העדה הספרדית. בשל החשש כי המיסיון יאמץ ילדים אלו לחיקו, שכרה העדה הספרדית דירות בעיר בעתיקה ושיכנה בהן את היתומים. מאוחר יותר, בשנת 1904, אותרה נחלה בקצה העיר ונבנה בה בית היתומים בתרומתן של שתי משפחות בוכריות: יששכרופ וברוכוף.

צילום: מרים שרון

המבנה נחנך בשנת 1908, ולמדו בו יתומים מגיל 6-15. שפת הלימוד הייתה עברית, והלימודים כללו לימודי יהדות ומלאכה. בחצר הגדולה יש עץ תות יפה ובור מים. במלחמת העולם הראשונה, החרים צבא גרמניה את המבנה ושיכן בו את מפקדת האזור.

כיום, שוכן במקום בית הספר "עתידין אב-חי", המיועד לנוער שוליים מקרב העדה החרדית. תלמידי בית הספר משלימים בו בגרות, רוכשים מקצוע ומכוונים לשירות צבאי.

מרכז "רוח חדשה" – בית הספר "כ"ח אליאנס" (8), חניון דרומי של שוק מחנה יהודה, ברחוב כ"ח

בית הספר "כ"ח אליאנס" נוסד בשנת 1882 ונקרא "בית הספר לתורה ולמלאכה". וכשמו כן היה: תלמידי בית הספר, שבאו מקרב כלל האוכלוסיות בירושלים – יהודים, נוצרים ומוסלמים, רכשו בנוסף ללימודים כלליים גם מקצוע, כגון: נגרות, נפחות, צורפות, מכונאות, יצירת כלי נחושת, אריגה וצביעה. בשנת 1899, הוקם אגף חדש ויוסד בו בית ספר לבנים. מאוחר יותר, הוקמו גם בית ספר לבנות וגן ילדים.

[בניין בית סדר "כי"ח](#), מתוך: ויקיפדיה

בית הספר פעל עד שנות העשרים של המאה ה-20 ולאחר מכן הושכר לבית היתומים ע"ש ויינגרטן, שפעל עד שנות החמישים. משנת 2016, פועלת במקום עמותת "[רוח חדשה](#)", הפועלת לפיתוח קהילות מקצועיות, יצירתיות ומגוונות, בעלות זהות ירושלמית ובעלות תודעה מנהיגותית. העמותה שיפצה את המבנה, שעמד שנים רבות בעליבותו, ב הקפדה על שמירת אופי המבנה.

ביבליוגרפיה מומלצת

- שי, יעל (תשס"ו), **וזאת הברכה**, נתניה: האגודה לטיפוח חברה ותרבות.
- שלו-כליפא, נירית (תשס"ג), **נחלאות בלב עיר**, ירושלים: יד יצחק בן-צבי, עמ' 170-175.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- **הרב והרבנית משה וברכה קאפח**.
- **הרב והרבנית קאפח, דמויות מופת**, מאגר מידע ופעילויות – מאגר מת"ל במכללת קיי, באר-שבע.
- **התחלה ראשונה, "תורה ומלאכה"**, גדעון עפרת, סיפורו של בית ספר לאמנות בירושלים שהקימה כ"ח.
- **מבצעי סבתא: על אשת החסד ברכה קאפח. בלי תוספת סוכר, עם זחוק ופלפל**, בלוג פרטי מהמחסן של צור ארליך.
- **קורות חייה ופועלה של הרבנית ברכה קאפח זצ"ל**, תקציק חמ"ד, משרד החינוך, קובץ PDF.
- **ריאיון עם הרבנית קאפח על מעשי החסד שלה**, בת ציון רוזן, 9 דק', יוטיוב.